

SJETNA ŽENA, RAGUZEJSKA JELENA

Predstava na Ljetnim igrama iz zaborava vraća prvu hrvatsku kubističku slikaricu

ROMINA PERITZ

Posljednja ovogodišnja premijerna predstava na Dubrovačkim ljetnim igrama "Sjetne žene raguzejske" bavi se sudbinama devet žena iz povijesti Dubrovnika, a jedna od njih je i umjetnica Jelena Doroška Hoffman koju glumi Nataša Kopeč.

"Prva sam kubistička slikarica u Hrvatskoj, odnosno Jelena je. Možda zbirom nesretnih okolnosti je više poznata kao ono što danas nazivamo "ordinali". Dakle, žena koja je živjela autentičnim životom, koja je bila svoja, koja je bila nekonvencionalna, koja nije pristajala na kompromise. S vremena na vrijeme mi se dogodi ta sreća da me potrefi ovakvo lice u kojem pronalazim neku svoju slobodu, poistovjećenje i želju da nešto napravim u kazalištu", rekla je glumica o svom liku. Kao i ostale žene u predstavi Jelena Doroška Hoffman iznimna je no i gotovo posve nepoznata u našoj povijesti umjetnosti iako je bila prva hrvatska kubistička slikarica koja se kretala u pariškim umjetničkim krugovima. U svakom slučaju bila je žena jedne nevjerojatne biografije, a praktički se ništa o njoj ne zna.

Drugačija i svoja

Dramaturginja Marijana Fumić koja je za potrebe predstave u režiji Dore Ruždjak Podolski istraživala sudbine dubrovačkih žena kroz povijest kaže kako su svako htjeli uključiti i jednu osobu koja se bavila umjetnošću. "Istražujući Dubrovkinje 19. i 20. stoljeća zapravo sam sasvim slučajno pronašla i informaciju o Jelenu Doroški Hoffmann. Prvu sveobuhvatnu biografiju ove slikarice objavio je samostalni istraživač Ivan Viden 2007. u Peristilu, 2008. snimljen je i dokumentarni film. Ostatak građe nalazi se u Dubrovačkom arhivu".

Ne misli kako je Jelena Doroška Hoffman kao umjetnica zaboravljena, nego se zapravo za nju nije niti znalo. "Naime vrativši se u Dubrovnik 1922. živjela je od uzgoja cvijeća i kaktusa i od proizvodnje meda. Slikala je i dalje, što dokazuju računi za kupnju boje, ali samo usko krug ljudi, uglavnom umjetnika, znao ju je kao slikaricu. Tome je "pomoglo" i to što je svoje radove, kažu, uglavnom uništavala, a tek je nakon trideset godina od povratka, 1952., aplicirala da je se primi u članstvo Hrvatskih likovnih umjetnika. Mišljenja sam kako je Jelena živjela onako kako je htjela i da je život u anonimnosti bio njezin izbor", ka-

že Marijana Fumić.

U predstavi su je, kako tumači, prikazali upravo tako, kao ženu koja je živjela život po svome. "Drugačija i svoja. Kao što se iz njena životopisa može iščitati oduvijek je sve svoje "životne" odluke donosila sama, osim one kada je morala napustiti Pariz početkom Prvog svjetskog rata. Sva naša lica u predstavi temeljena su na činjenicama, a ono što je fikcija njihove su misli i osjećaji. To je ono čime smo se mi i bavili u ovom projektu - kako to okolnosti i sredina utječu na život žene i kako se one s time nose".

Na žalost i danas, govori Marijana Fumić, puno Dubrovčana ne zna za Jelenu Dorošku Hoffman pa se ovom predstavom nadaju se da će to promijeniti. "Možda naivno, ali ja uvijek vjerujem kako kazališna predstava može nešto potaknuti...".

Od umjetničkih djela ove slikarice vrlo je malo ostalo. "Ima nešto djela po privatnim zbirkama i nekoliko u Dubrovačkom arhivu, ostalo još nije istraženo. U dokumentarnom filmu intervjuirana je njezina nećakinja, ali direktnih nasljednika nije imala, jer nije imala vlastite djece", kaže Marijana Fumić.

Budući da je veći dio života provela u gotovo potpunoj anonimnosti, za Dorošku se dugo nije znalo. Njezin je opus samo djelomično sačuvan, a neke od njezinih stvari uništene su nakon smrti, uključujući vrlo vjerojatno i neke od njezinih umjetničkih djela. No moguće da su neki od njezinih radova iz pariških godina možda preživjeli u privatnim zbirkama u Francuskoj.

Prva biografija

Ipak, u 21. stoljeću pomalo je oživljeno zanimanje za ovu umjetnicu. Povjesničar umjetnosti Ivan Viden objavio je prvi put njezinu biografiju 2007. u kojoj iznosi mnoge zanimljivosti o toj osebujnoj ženi: "Mnogi stariji Dubrovčani, pogotovo stanovnici Konala i Pila, još se posve jasno sjećaju visoke i elegantne ženske pojave uvijek u crnoj haljini ili kaputu i s velikim crnim šeširom širokoga oboda kako s kozom ili s naramkom cvijeća šeta po Konalu. Mnogi su kod te iste dame u crnom znali odlaziti kupovati iznimno kvalitetan med (naime, bavila se i medarstvom) koji je ona prodavala, ali su samo rijetki znali da se iza te pojave, kojom su zbog njezina ozbiljnog izgleda i osamljenosti majke plašile malu djecu, krije jedna vrlo zanimljiva biografija. Ona se zvala Jelena Doroška Hoffmann i bila je, makar u jednom malom di-

Tko je bila osebujna Dubrovkinja koja se kretala u krugovima pariške avangarde

Eugen Krstulović naslikao je portret Jelene Doroške Hoffmann 1952. godine, on se danas nalazi u Umjetničkoj galeriji Dubrovnik. To je jedno od rijetkih svjedočanstva kako je izgledala umjetnica koja je nakon povratka iz Pariza u rodni Dubrovnik život provela u anonimnosti

Neki od sačuvanih radova Jelene Doroške Hoffmann nastali između 1907. i 1914.: "Majka i dijete" (privatna zbirka, lijevo), "Lovina" (Državni arhiv u Dubrovniku, desno)

jelu, jedan od protagonista avangardnih likovnih strujanja zapadne umjetnosti".

Autor napominje kako se njegovo istraživanje temelji na osnovi dokumenata sačuvanih u obiteljskom arhivu koji je nekoliko go-

VRATIVŠI SE U DUBROVNIK 1922., ŽIVJELA JE OD UZGOJA CVIJEĆA I KAKTUSA TE OD PROIZVODNJE MEDA. SLIKALA JE I DALJE, NO VEĆINU JE SVOJIH RADOVA UNIŠTILA

I DOROTKA HOFFMAN

Nataša Kopeč, glumica koja u predstavi igra Jelenu Dorotku Hoffman, kaže kako je to bila žena koja je živjela autentičnim životom i nije pristajala na kompromise

dina prije smrti umjetnica predala Dubrovačkom arhivu, kao i sjećanja osoba koje su je poznavale: susjeda, poznanika i rodaka.

Jelena Dorotka von Ehrenwall rođena u Dubrovniku 1. ožujka 1876. kao kći Josepha Dorotka von Ehrenwalla (1832.-1897.), pripadnika austrijskog vojnog plemstva češkog podrijetla i njegove supruge, grofice Marije Malvine Katarine Tomasa de Bonda, jedne od posljednjih pripadnica dubrovačke vlastelinske obitelji koja se spominje još u 12. stoljeću.

Osnovnu školu završila je u Dubrovniku, a gimnaziju u Trstu. Zatim se udala za Otta Hoffmanna, koji je kao i njezin otac bio časnik austrijske vojske koji je služio u Dubrovniku. Brak je trajao samo nekoliko godina, sve do smrti njenog supruga 1906., u dobi od 33 godine.

Veliki zaokret

Nakon suprugove smrti, Dorotka se odlučila napraviti zaokret u životu i posvetiti se umjetnosti "vjerojatno zahvaljujući ostavštini supruge, te novcem dobivenim prodajom velike obiteljske barokne palače u središtu Dubrovnika".

Kratko je studirala slikarstvo i kiparstvo u Baselu prije nego što se 1907. preselila u Pariz gdje je započelo "najzanimljivije, ali i najnepoznatije razdoblje njezina života koje je potrajalo idućih sedam godina".

Materijalno osigurana, imala je atelje na Montparnasseu, nedaleko od svog doma u Parizu i bila je prijateljica sa slikaricom ruskog podrijetla Marie Vassilieff, osnivačicom poznate pariške Académie Russe (kasnije Académie Vassilieff) u čijem su se ateljeu okupljali vodeći umjetnici pariške avan-

Imala je atelje u Montparnasseu i bila je prijateljica s Marie Vassilieff, osnivačicom Académie Russe

Bila je kći grofice Malvine de Bonda, jedne od posljednjih pripadnica čuvene dubrovačke vlastelinske obitelji

garde, Matisse, Modigliani, Gris, Soutine, a na čijim su zidovima bila djela Chagalla, Picassa, Légera... Jedno je vrijeme radila i u slikarskoj školi Académie Matisse.

Kako navodi Viden u svom tekstu o slikarici, koliko je sama Jelena Dorotka Hoffmann sudjelovala u zbivanjima oko Marie Vassilieff, još ne možemo pouzdano znati, ali je svakako poznavala sve protagoniste avangardnih kretanja, a prema sjećanjima osoba kojima je to ispričavala, jedna od omiljenih rasonoda tog šarolikog društva bilo je iznajmiti uvečer konje i noću juriti praznim pariškim ulicama, a nije nedostajao ni spiritizam, omiljen tadašnjem mondenom svijetu.

U Parizu je upoznala i Ivana Meštrovića s kojim je ostala u kontaktu, o čemu svjedoče njezina pisma sačuvana u kiparevoj ostavštini.

S izbijanjem Prvog svjetskog rata Dorotka je kao državljanka Austro-Ugarske bila prisiljena napustiti Francusku, a njezina imovina je zaplijenjena. "Bio je to kraj najproduktivnijeg razdoblja u nje-

zinu životu i udarac od kojega se Jelena Dorotka Hoffmann nije nikada oporavila, ni materijalno, ni emocionalno", ističe Viden.

Odlazi prvo u Španjolsku, u Barcelonu, a potom je idućih pet godina lutala između Palma de Mallorce, Ibize i Alicantea. U Španjolskoj je razvila blisko prijateljstvo sa svojom pariškom poznanicom Marie Laurencin, francuskom slikaricom i grafičarkom koja je također bila izgnanica iz Francuske, zbog svog muža Njemca. Dvije umjetnice provodile su često zajedno vrijeme slikajući.

Nakon završetka Prvog svjetskog rata Dorotka se odlučila vratiti u domovinu. Od srpnja 1920. do rujna 1922. radila je u tvrtci »Sufid«, hidrocentrali u Dugom Ratu kod Omiša kao prevoditeljica i korespondent buduću da je govorila talijanski, njemački, francuski i španjolski.

Borba za imovinu

U Dubrovnik se vraća 1922. godine i počinje borbu za povratak imovine iz Francuske što na koncu nije uspjela s obzirom da je do kraja života živjela vrlo skromno na svome imanju na Konalu, bavila se pčelarstvom i uzgojem kaktusa i u potpunoj anonimnosti, boemski.

Dorotka je bila poznata po svom opsežnom poznavanju umjetnosti, a povremeno su je posjećivali lokalni umjetnici i povjesničari umjetnosti koji bi s njom razgovarali o likovnim temama. Nastavila je slikati, ali je, iz nepoznatih razloga, uništila većinu svojih radova.

Jelena Dorotka Hoffman umrla je u dubrovačkoj bolnici 1965. godine i pokopana je u obiteljskoj grobnici na lapadskom groblju. □